

Velikonoční potok

(aneb Voda ve víno)

Podle lidové pověry začne o půlnoci mezi Bílou sobotou a Božím hodem velikonočním téci ve všech potůčcích, ty nejmenší nevyjímaje, nejlepší červené víno. Svědectví o tom mohla podat i jedna chudá vdova z Broumova.

Jako chudá nádenice byla často nucena pracovat do večerních hodin a stávalo se, že práce kolem svého malého dítěte vykonávala až v noci. Jednou se stalo, že šla máchat prádlo právě v noci na Boží hod. Měsíční srpek jasně ozařoval cestu k Voigtsbachu, dnes zvanému Liščí potok, a dobře svítil i na prádlo. Vdova právě domáchala, když zazněly první údery zvonu, ohlašujícího půlnoc. "To už je ale pozdě," pomyslela si překvapeně, nabrala ještě vodu do konve a šla domů.

Druhý den ráno, když chtěla vodu přelít z konve do hrnce, aby uvařila ranní polévku, čekalo jí překvapení. V konvi byla vonící perlivá purpurově rudá tekutina. Vdova zvědavě ochutnala a v údivu vykřikla: "To je přece víno!" V návalu radosti běžela k domácímu, který také ochutnal a tvrdil, že ještě nikdy tak dobré víno nepil. Však se hned vyptával, kde k takové dobrotě přišla.

Bohatý lakomý domácí si usmyslel, že když je víno tak dobré, a ještě zadarmo, byla by škoda si nenabrat do zásoby. Proto se nemohl dočkat příští Velké noci, a když konečně nadešla, vzal s sebou pacholka s velikánským sudem a dvěma konvemi, a zamířili k Voigtsbachu. Aby mu nic neuniklo, posadil se u potoka už dlouho před půlnocí a občas nabíral vodu do dlaně a ochutnával. Konečně zazněly první údery půlnočního zvonění. Lakomec kvapně ochutnal a radostně zvolal: "Tak pojd', vínečko!" Než však stačil cokoliv udělat, zazněl nad ním hlas: "A teď jsi můj!" Nato se za ohromného rachotu snesl shůry samotný čert (satanáš) a hříšného chamtivce si odnesl. Když sluha uviděl, co se stalo, upaloval domů, kde všechno vyděšeně povyprávěl.

Vysvětlivky

1 - Bílá sobota (latinsky: sabbatum sanctum, či sabbatum magnum, či sabbatum luminum, doslova sobota svatá, či sobota velká, či sobota světlá/světelná). V liturgickém kalendáři (což je v římskokatolické církvi celoroční přehled dnů se svátky, blahorečeními a různými významnými dny světců, které církve buď oslavuje nebo v ten či onen den provádí různé náboženské obřady), vychází Bílá sobota na den před Velikonoční nedělí (jinými slovy den před nedělí Velikonoční, kdy církve slaví Kristovo zmrtvýchvstání). Bílá sobota je součástí Svatého týdne (někdy zvaného Pašijový týden podle hebrejského slova pasach, kdy si církve připomínají poslední týden života Ježíše Krista). Zároveň je Bílá sobota součástí velikonočního tridua, neboli velikonočních tří dnů oslav a připomínek Kristova umučení, pohřbení a vzkříšení (začíná se večer na Zelený čtvrtek, kdy se připomíná Kristova poslední večeře. Pokračuje se Velkým pátkem, kdy se připomíná Kristovo umučení a smrt. Druhým dnem je Bílá sobota, kdy se připomíná, že Kristus byl pohřben a končí se Velkou, takzvaně Velikonoční nedělí, kdy se připomíná Kristovo vzkříšení). Během Bílé soboty se nekonají žádné obřady, ani svatá mše. Výjimku ten den mají pouze katechumeni, tedy novicové, kteří jsou připraveni na křest v obřadu zvaném Efeta. Některé církve na Bílou sobotu pořádají bdění u Božího hrobu. Některé východní

církve, které jsou ovlivněné křesťanstvím, si pak na Bílou sobotu připomínají také pomazání Kristova těla, uložení do hrobu a tajemství při Kristově sestoupení do říše mrtvých. Bílá sobota končí liturgicky západem slunce, kdy už začínají Velikonoční vigilie (tedy noc ze soboty na neděli, kdy se připomíná Kristovo zmrtvýchvstání). Při zakončení Bílé soboty zároveň končí půst (latinsky: Quadragesima). Doba půstu začíná o 40 dní dříve (což je připomínka Kristova postění v pustině, kde při rozjímání též v půstu strávil 40 dní - evangelium Lukáše, 4. kapitola: "Ježíš se vrátil od Jordánu naplněn Duchem svatým, který jej vedl nyní do pustiny. Tam pobyl čtyřicet dní a po celou dobu nic nejedl."). V západních církvích období půstu začíná na Popeleční středu a trvá již zmíněných čtyřicet dnů, kromě nedělí. Ve východních církvích (pravoslavných a ortodoxních) začíná půst v pondělí sedmého týdne před Velikonocemi a končí v pátek devět dní před Velikonocemi. Název Bílá se začal používat pravděpodobně podle bílého roucha neofytů (což bývalo ve středověku církevní označení nováčků, kteří přijali křest. Výraz pochází z řečtiny: "neo" znamená nový a "fytos" znamená sazenice. Česky bychom tyto nováčky mohli nazvat novokřtenci). Ve středověku se tito nováčci ke křtu připravovali právě na sobotu před Velikonocemi, tedy na Bílou sobotu. Záhy po křtu byli novokřtenci oděni v bílé roucho, jež mělo představovat očistu v novém životě. Bílé roucho pak nosili po celý týden až do druhé neděle velikonoční, kdy jej slavnostně odložili. Škoda, že pověst neuvádí rok, kdy údajně došlo k přeměně vody ve víno, pak bychom mohli určit i přesné datum, o kterou sobotu šlo.

2 - Boží hod Velikonoční, jak je již uvedeno výše, je na závěr Svatého týdne po Bílé sobotě, jde tedy o Velikonoční neděli, čili Boží hod velikonoční či obráceně Hod boží velikonoční. Jelikož se ten den připomíná Kristovo zmrtvýchvstání, je spojen s oslavami a ukončením čtyřicetidenního půstu (na rozdíl od předchozího dne Bílé soboty, která je připomínkou smírcího uložení Krista do hrobu). Boží hod vždy vychází na první neděli po jarním úplňku. Velikonoční neděle je spjata dodnes se spoustou zvyků a tradic. Zde připomínám jen některé:

- v kostelích se slaví mše svatá jako připomínka Kristova vzkříšení
- lidé nosí do kostelů, nebo připravují doma k oslavám: posvěcené beránky a mazance, skopové, telecí, nádivky, klobásy, dušenou šunku
- na oslavu ukončení půstu se chystají masité pokrmy, klobásy, jitrnice
- v kostelích se v noci ze soboty na neděli zapaluje velikonoční svíce (paškál, jejíž název je též odvozen z hebrejského slova pasach, které znamená přechod a vztahovalo se k oslavě zakončení otroctví a překročení Rudého moře a odchodu Hebrejců z Egypta)
- do kostelů se chodí v čistém svátečním oblečení
- tohoto dne se nikde neuklízelo, nepralo, nemylo nádobí atd., naopak se po liturgických obřadech pořádali taneční zábavy, zpěvy a hody, barvení vajíček
- lidé se vzájemně navštěvovali a předávali si dary
- někde se jezdily Velikonoční jízdy na koních a žehnilo se polím
- pokud nějaká panna darovala někomu kus mazance s křížkem, mohla očekávat brzo mládence, proto si v takové chvíli děvčata vybírala, komu kousek mazance darují
- kdo snědl kousek velikonočního pečeného beránka, tradovalo se, že vždy najde cestu z lesa domů

3 - Pověst vypráví o přeměně vody v potoce ve víno, a to v noci, která připomínala Kristovo zmrtvýchvstání. Proč byl v pověsti připomenut právě tento zázrak, nebo kde se vzal? Jde samozřejmě o připomínku zázraku, který vykonal Kristus. Tento zázrak je popsán v evangeliu Jana, ve 2. kapitole (dle Bible Kralické z roku 1613): Třetího pak dne stala se svatba v Káni Galilejské, a byla tam i matka Ježíšova. A pozván jest také Ježíš i učedníci jeho na tu svatbu. A když pak nedostalo se vína, řekla matka Ježíšova jemu: vína nemají. Dí jí Ježíš: Co mně a tobě ženo? Ještě nepřišla hodina má. Dí matka jeho služebníkům: By cokoli vám řekl on, učiňte. I bylo tu kamenných štoudví šest postaveno (sudy takřka hektolitrové - poznámka MŠ), podle očišťování židovského, beroucí v sebe jedna každá dvě neb tři míry. I řekl jim Ježíš: Naplňte ty štoudve vodou. I naplnili je až do vrchu. I dí jim: Nalévejtež již a neste vrchnímu správci svatby. I odnesli. A jak okusil vrchní správce svatby vody té, vínem učiněné, povolal ženicha ten správce a řekl mu: Každý člověk nejprve dobré víno dává, a když by se hojně napili, pak dá tedy to, které jest horší. Ale tys zachoval víno dobré až dosavad. Tak učinil Ježíš počátek divů v Káni Galilejské a zjevil tak slávu svou. I uvěřili v něho učedníci jeho.

4 - Nádeník/Nádenice: je označení pro chudého člověka, který neměl ve středověku stálé zaměstnání a patřil k nejnižším vrstvám, živil se většinou jako pomocník najatý na krátkodobé práce. Dalo by se říci, že hledal práci a nechával se najímat na den, odtud označení nádeník. Toto označení bylo známé už ve starověku, například v 6. století ve starověkém Řecku se v každém městě (polis) společnost svobodných občanů rozdělovala na velkostatkáře, rolníky, řemeslníky, obchodníky a nádeníky. V Českých zemích a Českém království byl tento výraz také dobře znám již za feudálního panování našich králů a být nádeníkem nebylo sice hanbou, ale na žebříčku postavení mezi obyvatelstvem šlo o jeden z nejnižších stupínků.

5 - Pověst uvádí, že k zázraku došlo v potoce Voigtsbach. Německé slovo "voigt" znamená v češtině fojt, což bylo označení ve středověku pro nejmálozřejmějšího sedláka ve vsi, který obec často spravoval a později se mu proto začalo říkat rychtář (dnes bychom řekli něco jako starosta). Voigtsbach, čili Fojtský potok, protékal Broumovem ze směru od Hejtmánkovic, pod hradbami skrz dnešní park pod Alejkou, a pod Dolní bránou je veden podzemním kanálem jako přítok do Stěnavy kousek pod textilkou Veba. Potok se však dnes již nenazývá Fojtský, nýbrž Liščí.

(vlevo) Voigtsbach, potok směřující od Hejtmánkovic pod parkem Alejka do Stěnavy (dnes Liščí potok).

Voigtsbach (Fojtský potok, dnes Liščí potok), který přivádí vodu do Broumova od Hejtmánkovic (zde v údolí kousek pod hradbami, pod Kostelem svatého Petra a Pavla, a pod školou Hradební).

Milan Škoda

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda